

(19 1.)

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ingezonden bij brief van 28 September 1896.
2 October.

(De vroegere stukken zijn gedrukt onder n°. 88
der Zitting 1895-1896.)

Algemeene beschouwingen.

§ 1. Met bijzondere voldoening mochten de ondergeteekenden in het Voorloopig Verslag over nevenvermeld wetsontwerp hun vertrouwen bevestigd vinden, dat de indiening daarvan door de Kamer met ingenomenheid zou worden begroet. Immers in strijd met de bewering van sommigen, dat de invoering van Kamers van arbeid niet op den weg der tegenwoordige Regeering zou liggen, en dat de Kamer, na aanneming van het voorstel tot regeling van het kiesrecht, moreel onbevoegd zou zijn dat onderwerp in behandeling te nemen, verklaarden zeer vele leden het hoogst wenschelijk en in overeenstemming met de roeping der Kamer in de gegeven tijdsomstandigheden met de Regeering mede te werken tot het tot stand brengen van wetten, die geacht mogen worden de belangen des lands te bevorderen.

Eenige leden, die den indruk hebben gekregen, „dat de Regeering haar voorstel enkel had ingediend ten einde te voldoen aan het verlangen der openbare meening”, en die van oordeel zijn „dat het voorstel niet getuigde van voldoende belangstelling in het lot der werklieden”, zouden ongetwijfeld aan hunne voor de ondergeteekenden weinig vleierende onderstellingen meer gewicht hebben bijgezet indien zij hadden kunnen goedvinden mede te deelen waarop die indruk en dat oordeel steunen. Bij gebreke daarvan meenen de ondergeteekenden deze niet gemotiveerde opmerkingen te kunnen voorbijgaan.

Waar verder in het Voorloopig Verslag mocht worden aangevoerd, zooals eenige der leden, die de Kamer onbevoegd achtten dit voorstel thans in behandeling te nemen, daarenboven beweerden, dat het ontwerp inderdaad aan de Arbeidskamers een keurslijf zou aanleggen, waardoor de geleidelijke ontwikkeling van die Kamers in de toekomst grootelijks zou worden belemmerd, hopen de ondergeteekenden gelegenheid te vinden deze grief nader te bespreken. In het vertrouwen dat het gemeen overleg ook bij deze leden de overtuiging zal vestigen, dat de tot stand te brengen wet werkelijk ruimte laat voor de natuurlijke ontwikkeling der gewenschte instellingen verheugen de ondergeteekenden zich voor het welslagen van hun poging in de verklaring van die leden alsdan te kunnen heenstappen over hunne bezwaren tegen behandeling door deze Kamer.

Met de leden die meenen, dat van de instelling van Kamers van arbeid niet zelden te hooge verwachtingen worden gekeesterd en de uitkomsten zullen tegenvallen, zijn de ondergeteekenden van oordeel, dat minder hoog gespannen verwachtingen omtrent hare werking niet mogen ontslaan van de verplichting om tot hare oprichting mede te werken. Al mogen zich in den beginne bezwaren en moeilijkheden voordoen en de goede vruchten van deze nieuwe instellingen aanvankelijk zeldzaam zijn, de verwachting is toch inderdaad niet ongegrond, dat door gemeenschappelijke vergaderingen en besprekingen van patroons en werklieden wederkeerige belangstelling en wederzijdsch vertrouwen zullen worden gekweekt, beider belangen over en weer beter zullen worden gekend en begrepen en het gevoel van eigen verantwoordelijkheid zal worden versterkt.

Tegenover de leden, die de oprichting van Arbeidskamers wilden overlaten aan het particulier initiatief, onder begunstiging van Regeeringswege, veroorloven de ondergeteekenden zich een beroep te doen op de beschouwingen van verscheidene

andere leden, die regeling van overheidswege onmisbaar oordeelen en meenen, dat die in het wetsontwerp neergelegd, gelegenheid geeft voor eene gezonde ontwikkeling der instellingen. Bij de wetsvoordracht is met dezen eisch ook rekening gehouden. Bij de oprichting en samenstelling der Kamers en bij de later daarin te brengen veranderingen zal ongetwijfeld op plaatselijke behoeften en omstandigheden worden gelet, en dat de bepalingen van dit ontwerp deze nieuwe instellingen in hare vrijheid van beweging voor het volbrengen van hare taak en tot bereiking van het beoogde doel zouden belemmeren, kunnen de ondergeteekenden niet inzien.

Wat betreft de ondervinding met wettelijke regeling in het buitenland opgedaan zij opgemerkt, dat — voor zoover de hier voorgestelde Arbeidskamers in aard en werking andere instellingen zullen zijn dan die, welke in verschillende andere landen zijn opgericht — uit de elders verkregen uitkomsten bezwaarlijk gevolgtrekkingen zijn af te leiden omtrent de vruchten welke van de hier te lande op te richten Kamers zijn te verwachten. Ter voldoening intusschen aan den wensch naar eenige mededeelingen aangaande de werking der Conseils de l'industrie et du travail in België, kan, dank zij de welwillend door de Regeering van dat Rijk verstrekte inlichtingen, het volgende worden gemeld.

Als uitvloeisel van de wet van 16 Augustus 1887, bestonden op 1 Juni 1896 de bedoelde „conseils” in de meeste nijverheidscentra van België, in het geheel ten getale van 74. Zij hebben tot taak bespreking van de gemeenschappelijke belangen van patroons en van werklieden en het voorkomen en zoo noodig vereffenen van geschillen, die tusschen deze mochten ontstaan. Herhaaldelijk heeft de Regeering een dergelijken Raad samengeroepen tot het geven van advies over vragen of ontwerpen van algemeen belang, de nijverheid of den arbeid rakende, zooals over de loonen, de prijzen der levensmiddelen en de arbeids-budgetten in verband met de opzegging van handelsverdragen, eene wettelijke regeling betreffende fabrieksreglementen, den Zondagsarbeid en de wijzigingen die in de genoemde wet raadzaam zijn te achten.

Meermalen werden ook afdelingen van de Nijverheids- en Arbeidsraden geroepen in hunne bijeenkomsten onderwerpen te bespreken, die in het bijzonder betrekking hebben op de door die afdelingen vertegenwoordigde takken van nijverheid, als de samenstelling van een model fabrieks-reglement, de instelling van hulp- en verzekeringskassen, de wettelijke beperking van arbeidsuren, de opzegging van handelstractaten enz. Ingevolge de wet van 13 December 1889 op den arbeid van vrouwen, jongelingen en kinderen brachten de bevoegde afdelingen, daartoe bijeengeroepen, advies uit over de toepassing van de artt. 3, 4, 6 en 7 dezer wet. De afdelingen betrekkelijk tot de wolindustrie en die vertegenwoordigende het steenbakkersvak werden gehoord over het ontwerpen van reglementen, die nijverheid betreffende.

De Belgische Regeering verklaart op die wijze nuttige inlichtingen en wenken te hebben ontvangen. Het aldus gehouden onderzoek betreffende de loonen, de prijzen der levensmiddelen en de arbeids-budgetten is een der beste enquêtes, die in België zijn ingesteld.

Indien zich in eenigen tak van nijverheid een geschil voordoe tusschen de werkgevers en de arbeiders, heeft de afdeling welke dien tak vertegenwoordigt, de rol van verzoeningsraad te vervullen. Zij kan daartoe worden opgeroepen door de belanghebbenden zelve — patroons of werklieden — door den Gouverneur der provincie, door den burgemeester van eene der gemeenten binnen haar gebied of door den voorzitter der afdeling zelve.

In zekere gevallen heeft de Regeering gemeend eenige gelijksoortige afdelingen van verschillende raden tot eene vergadering te moeten samenroepen ter voorkoming van een dreigend of ter oplossing van een ontstaan geschil.

Zoo werden de betrokken afdelingen der raden van Luik en van Fraipont op verzoek van eene vereeniging van wapenfabrikanten bij Koninklijk besluit in eene vergadering vereenigd tot beëindiging van een conflict tusschen de wapenfabrikanten van Luik en de hoofden van kanonnengieterijen in het dal van de Vesdre. Op verzoek van de werklieden der glasindustrie in het bassin van Charleroi riep een Koninklijk besluit vijf afdelingen van de raden te Marchienne-au-Pont, Charleroi, Gilly, Jumet en Roux te zamen met het doel eenheid te verkrijgen in de maat van het geblazen glas en wel door middel van eene wettelijke maat. Na twee zittingen werd eenparig eene beslissing genomen, die een einde maakte aan het geschil.

De vereenigde afdeelingen voor de wapenindustrie van de raden te Luik, Herstal en Fraipont behandelden verschillende quaestien van den arbeid.

Toen tusschen patroons en werklieden in de granietnijverheid geschil was gerezen over het loon, kwamen op verzoek der arbeiders drie afdeelingen van de raden te Soignies, Sprimont en Huy bijeen met opdracht naar middelen tot bevrediging om te zien en inzonderheid de mogelijkheid te onderzoeken van een eenvormig tarief voor alle granietgroeven. Hoewel de vergadering niet vermocht het conflict uit den weg te ruimen, droegen hare beraadslagingen, waarbij de moeilijkheden van het vraagstuk in het licht werden gesteld, ongetwijfeld bij tot verzoening.

Ook traden afdeelingen meermalen bij werkstakingen op als verzoeningsraden. Hare tusschenkomst kon niet altijd de geschillen tusschen kapitaal en arbeid oplossen, maar droeg in elk geval veel bij, zoo al niet om de botsingen te vermijden, dan toch om deze te verzachten. Vaak stemden de belanghebbende patroons en werklieden, bij het einde van eene vergadering van Nijverheids- en Arbeidsraden, toe in concessien, waarvan zij aanvankelijk niet wilden hooren.

Het oordeel der Belgische Regeering over de werking der wet van 16 Augustus 1887 luidt, dat zij bevredigende uitkomsten heeft opgeleverd, zelfs ten opzichte van de oplossing van geschillen, doch dat de ondervinding de wenschelijkheid van hare aanvulling op sommige punten heeft aangetoond. Een wetsontwerp tot hare herziening is dan ook aangekondigd.

§ 2. Het is den ondergeteekenden niet gelukt te ontdekken waaruit bij sommige leden de indruk is ontstaan, dat de bedoeling der Regeering zou zijn door de voorgestelde Kamers de patroons tegen de werklieden te beschermen. Zoodanige bedoeling zou in strijd zijn met het in het Voorloopig Verslag uit art. 2 van het wetsontwerp aangehaalde doel: „bevordering in onderlinge samenwerking van de belangen van patroons en werklieden” en met het erkende streven om *gelijken* invloed te geven aan de vertegenwoordigers van de patroons en van de werklieden. De Regeering is zich bewust door zoodanige eenzijdige bedoeling bij hare voorstellen niet te zijn geleid, en meent volle recht te hebben om aan dergelijke onderstellingen allen grond te ontzeggen.

De opmerking, dat de werklieden in deze Kamers van arbeid geen orgaan zullen vinden ter bevordering van hunne belangen, moge in zoover juist zijn, dat de Kamers niet uitsluitend hunne belangen zullen hebben te behartigen, doch zij kan onmogelijk den indruk verklaren dat het in deze om bescherming van patroons tegen werklieden te doen zou wezen. Niet de belangen van één dezer categorieën, noch die van de werkgevers, noch die van de arbeiders, worden met uitsluiting van die der andere aan de Kamers van arbeid opgedragen. Het wetsontwerp gaat uit van de overtuiging, dat bij den arbeid de belangen van patroons en van werklieden zijn betrokken, en dat regelingen zijn te treffen, waardoor die van beide worden gebaat. Voor de rustige uitoefening en ontwikkeling van een bedrijf geldt de eisch, dat belangen der werklieden behoorlijk behartigd worden; maar evenzeer staat het vast, dat geene onderneming levensvatbaar is, indien niet ook op de belangen van den patroon of, wil men, van het kapitaal, voldoende wordt gelet. Waar dit werd voorbij gezien, zou het kapitaal worden afgeschrikt en zich onttrekken, en de arbeiders zelven zouden er de slachtoffers van worden.

Dat beider belang beter dan door de voorgestelde Kamers zou behartigd worden door de vertegenwoordigers van beide groepen afzonderlijk te doen vergaderen, hetzij in verschillende afdeelingen van éene Kamer, hetzij in van elkaar afgescheiden instellingen, is niet wel aan te nemen, waar de drang naar Kamers van arbeid zijn oorsprong vindt juist in den wensch om, door een open oog te hebben voor beider belangen, den bestaanden strijd tusschen kapitaal en arbeid te verzachten, een strijd, die niet zelden het gevolg is van gemis van aanraking en onderlinge gedachtenwisseling tusschen beide betrokken partijen, van misverstand en onbekendheid met rechtmatige wenschen en niet ongegronde grieven.

Kamers van landbouw, van handel en van nijverheid voor de patroons (de Kamers van koophandel en fabrieken hebben een geheel ander doel), en daarnevens Kamers van arbeid voor de werklieden, zouden, in stede van tot toenadering en verzoening, tot verdere verwijdering voeren. De nu maar al te veel min of meer vijandig tegenover elkaar staande partijen zouden daardoor eene vaste organisatie verkrijgen.

Onderlinge samenwerking tot een gemeenschappelijk doel zal veeleer de scherpe kanten afslijten en eene regeling trachten te vinden, waardoor de rechten en belangen der eene partij worden gebaat, zonder die der andere meer te beperken dan de eischen van een goed geregeld bedrijf en de tijdsomstandigheden toelaten. Voor de verdediging van ieders goed recht is daarbij gelegenheid, en als uitkomst der onderlinge besprekingen mag verwacht worden, dat het billijkheidsgevoel der meerderheid tot eene bevredigende oplossing zal leiden.

Om dezelfde reden schijnt het niet raadzaam patroons en werklieden te doen vergaderen in afzonderlijke sectiën, waar allicht besluiten genomen kunnen worden waaraan allen zich gebonden achten, zoodat verder onderling overleg in eene gemeenschappelijke vergadering onvruchtbaar zoude blijken.

De te Enschedé sedert Januari 1895 bestaande Arbeidsraad der katoenwerkers, waar afzonderlinge vergaderingen van patroons en van werklieden gehouden worden, moge goede uitkomsten hebben gegeven, daartegenover kan gewezen worden o. a. op den twee jaren ouderen Arbeidsraad voor de bouwvakken te Amsterdam, en op den in 1894 opgerichten arbeidsraad te Dordrecht, welke beide elders in het Voorloopig Verslag worden genoemd. In deze is van afzonderlijke vergaderingen voor patroons en voor werklieden geen sprake, en toch worden in de verschenen jaarverslagen te recht belangrijke resultaten van hunne werkzaamheid vermeld.

Naar aanleiding van andere beschouwingen in de afdeelingen gehouden, zij nog het volgende in het midden gebracht.

Door de omschrijving van het doel der Kamers: „de belangen van patroons en werklieden in onderlinge samenwerking te bevorderen”, wordt hare werkzaamheid geenszins zoo beperkt, dat zij niet alle belangen van den arbeid raken zou: de middelen tot bereiking van het omschreven doel, vermeld in art. 2, spreken integendeel zeer algemeen van „arbeidsaangelegenheden” en van „de belangen van den arbeid”. Ongetwijfeld kunnen de Kamers van arbeid dan ook organen worden, die krachtig medewerken tot het verkrijgen en verspreiden van kennis omtrent maatschappelijke verhoudingen op het gebied van den arbeid; die kennis, door toepassing van art. 2, *a* en *b*, te vergaren en mede te deelen, strekt mede tot bereiking van het beoogde doel.

Juist omdat de wijze, waarop de Kamers tot het verkrijgen van inlichtingen en het geven van adviezen werkzaam zullen zijn niet is omschreven, en zij daarin geheel vrij worden gelaten, kan bezwaarlijk eene ruime opvatting van hunne taak worden ontkend. Het verwijt, dat het der Kamers niet vrij zou staan al datgene te doen wat het door de heeren MUYSEN, VAN MALSEN en ELIAS tot de Tweede Kamer gerichte adres, volgens de aanhaling daarvan in het Voorloopig Verslag, gewenscht noemt, komt niet gegrond voor. Niet enkel in den vorm van adviezen aan de Regeering doch ook als een middel ter voorkoming of vereffening van geschillen mag de Kamer van arbeid zich met deze aangelegenheden inlaten. Opdat echter geen twijfel zou overblijven omtrent hare bevoegdheid, en om te voorkomen dat zij zich tot onthouding verplicht zoude achten, zoolang van het dreigen van eenig geschil nog op geenerlei wijze is gebleken, is in art. 2 eene nieuwe letter *c* ingevoegd.

De ondergeteekenden betuigen hunne instemming met hetgeen in het Voorloopig Verslag wordt aangevoerd tegen het denkbeeld om aan de Kamers van arbeid de bevoegdheid te verleenen, dwingende voorschriften vast te stellen omtrent den inhoud van het arbeidscontract, omtrent arbeidsduur, loon, leerlingwezen en gezellen-diploma's. De regeling van deze onderwerpen en van hetgeen verder zou opgenomen moeten worden in het reeds meermalen genoemde „Wetboek op den arbeid” behoort tot de taak van de Wetgevende Macht. Zij zal hebben te beoordeelen, in hoeverre het algemeen belang vordert de vrijheid van contracteeren door bindende voorschriften te beperken.

Gaat zij dat werk ter hand nemen, dan kunnen de uitkomsten van de werkzaamheden der Kamers van arbeid daarvoor wellicht vruchtbare bouwstoffen leveren.

§ 3. Naar de meening van verscheidene leden zou het ontwerp aan eenvoud en duidelijkheid winnen, indien het zonder afwijking van de denkbeelden die bij de samenstelling hebben voorgezeten, in diervoege werd omgewerkt, dat aan de afdeelingen der Kamers en aan de Kamers zonder afdeelingen eene gelijkvormige organisatie en de naam van „Arbeidskamers” werden gegeven, waardoor niet zou worden uitgesloten de ver-

eeniging van zoodanige arbeidskamers tot een complex dat men „Algemeene Kamer van arbeid” zou kunnen noemen. De Commissie van Rapporteurs stemde eenparig met dit gevoelen in. Zij had de welwillendheid te voldoen aan een verzoek van de ondergeteekenden, bij wie tegen het eerste deel van eene dergelijke regeling geen bezwaar bestond, tot het houden van eene bijeenkomst, en van de daarin gevoerde gedachtenwisseling is het hierbij overgelegd gewijzigd ontwerp van wet het uitvoel. De bespreking van sommige opmerkingen, waartoe het oorspronkelijk ontwerp aanleiding gaf, is door het vervallen der afdelingen overbodig geworden.

Het tweede deel der door de Commissie van Rapporteurs ondersteunde regeling — de instelling van *Algemeene Kamers van arbeid*, waarin afgevaardigden van verschillende gewone Kamers van arbeid zitting zouden hebben, en waaraan de behandeling van de zaken, den arbeid in het algemeen betreffende, zou worden opgedragen — hebben de ondergeteekenden na nauwgezette overweging gemeend niet te mogen overnemen. Geenszins ontkennen zij de mogelijkheid, dat eene dergelijke centralisatie nuttig werken kan, doch zij achten daarvoor den tijd nog niet gekomen. De Kamers van arbeid zelve zijn eene geheel nieuwe instelling, waarvan de werking alsnog zal moeten blijken om een oordeel te kunnen vormen over het al of niet voldoende der nu voorgestelde organisatie. Nu reeds op dezen grondslag, die zelf nog de proef van deugdelijkheid zal moeten leveren, verder voort te bouwen, achten de ondergeteekenden minder wenschelijk. Beter oordeelen zij het, de practijk gedurende eenigen tijd uitspraak te laten doen over de nu ahangige regeling, en, indien daaruit de behoefte blijkt aan eene centralisatie in den bedoelden zin, daartoe een nieuw voorstel aan de Wetgevende Macht te onderwerpen. Wanneer de Kamers van arbeid na eenig tijdsverloop in de gewoonten van belanghebbenden zullen zijn ingegroeid en door hare werkzaamheid waardeering zullen hebben gevonden, zal de oprichting van Algemeene Kamers — indien noodig — weinig bezwaren ontmoeten en doeltreffender kunnen geschieden dan op dit oogenblik, nu nog niet met eenige ervaring op dit gebied in ons land kan worden te rade gegaan.

§ 4. De hier door sommige leden gestelde vraag omtrent de werkzaamheid der Kamers van arbeid naast de Kamers van koophandel en het Landbouwcomité, vindt hare beantwoording in hetgeen andere leden dienaangaande als hunne meening te kennen gaven.

Uit het gewijzigde artikel 1 blijkt thans, dat de voordracht tot vestiging en ook die tot opheffing van eene Kamer van arbeid zal moeten uitgaan van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Dit Departement zal meer bepaaldelijk met de uitvoering der wet zijn belast, wat echter niet wegneemt, dat bij de uitvoering van art. 15 (oud), thans art. 16, de medewerking van den Minister van Justitie niet wel zal kunnen gemist worden.

Artikelen.

Artikel 1. De bedoeling van het artikel is thans duidelijk weergegeven, door de oprichting eener Kamer gebiedend voor te schrijven, indien de beide in de wet gestelde voorwaarden zijn vervuld.

Of dit op eene gegeven plaats en tijd geacht moet worden het geval te zijn, zal uit den aard der zaak aan de inzichten van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid moeten worden overgelaten. De oprichting afhankelijk te stellen van het oordeel van het gemeentebestuur zou eene zeer ongelijkmatige uitvoering der wet in het leven roepen, in verband met de grootere of geringere ingenomenheid van dat bestuur met deze instellingen en met de bereidwilligheid of den onwil der gemeente om zich eenige opoffering (zie art. 33) te getroosten. Ook achten de ondergeteekenden het niet geraden tot oprichting te verplichten bij daartoe strekkend verzoek van een aan de bevolking geëvenredigd aantal patroons of werklieden. De behoefte is niet altijd afhankelijk van de wenschen van een zeker aantal personen, en in eene gemeente, waar bijv. een genoegzaam aantal werklieden de oprichting verlangt, kan een voldoende getal patroons ontbreken om eene behoorlijke samenstelling der Kamer mogelijk te maken. In elk geval zou het vereischte getal aanvragers geëvenredigd moeten zijn niet aan de bevolking der gemeente, maar aan den omvang der industrie, waarvoor de Kamer bestemd zou zijn, terwyl daarenboven

de aanvragers in datzelfde vak werkzaam zouden moeten wezen.

De redactie van het artikel belet geenszins dat in ééne gemeente meer dan ééne Kamer wordt opgericht; in grootere gemeenten zal dit ongetwijfeld wenschelijk blijken.

De vraag in betrekking tot het spoorwegvervoer heeft hare waarde behouden ook al is art. 4 uit het oorspronkelijk ontwerp gelicht.

Het is niet de bedoeling, indien het spoorwegwezen behoefte mocht hebben aan eene Kamer van arbeid, daarvoor ééne Kamer voor het geheele land op te richten, doch wel Kamers te vestigen in de centra van de werkzaamheid der spoorwegondernemingen, en dan voor die takken van het bedrijf, welke daaraan behoefte blijken te hebben.

Omtrent de opheffing van Kamers is nu in art. 1 eene bepaling opgenomen. Indien de voorwaarden, voor de oprichting eener Kamer gesteld, niet meer bestaan, kan ook de Kamer niet langer worden gehandhaafd. Mocht het onverhoopt voorkomen, dat eene Kamer handelt in strijd met een wettelijk voorschrift of met haar huishoudelijk reglement en ondanks alle tot haar gerichte vertoogen daarbij volhardt, dan dient hare ontbinding mogelijk te zijn. Vereeniging van verschillende Kamers en splitsing van eene voor verschillende gemeenten bestaande Kamer schijnen geene voorziening te eischen, daar deze wijzigingen in een toestand zich zullen voordoen in den vorm van opheffing van ééne of meer bestaande Kamers en van vestiging van ééne of meer nieuwe, met wijziging van haar gebied: art. 4, tweede lid, oud art. 6, derde lid, geeft hiertoe reeds bevoegdheid.

Artikel 2. De hier gemaakte bedenkingen van meer bijzonder aard tegen de omschrijving van de taak der Kamers zijn ten deele reeds in het Voorloopig Verslag zelf weerlegd. Zoo de begeerde wenschelijkheid van toekenning van het recht om getuigenverhooren af te nemen.

Ten aanzien van de wijze waarop door haar inlichtingen verzameld en van advies gediend behoort te worden, meenden de ondergeteekenden de Kamers vrij te moeten laten. Indien de ondervinding de noodzakelijkheid van eenige beperking of regeling mocht aantoonen, is het huishoudelijk reglement de plaats om daarin te voorzien.

Het geven van advies of het doen van voorstellen aan de Staten-Generaal komt overbodig voor, de medeeling van het jaarlijksch verslag (zie art. 22 (oud 21), laatste lid) is voldoende.

Waarom in de uitdrukking „Welke de belangen van den arbeid raken” dit laatste woord te ruim zou zijn, is niet duidelijk.

De beteekenis van hetgeen thans onder lit. *d* van het artikel voorkomt is deze: Waar het geldt het voorkomen of vereffenen van geschillen zonder scheidsrechtelijke uitspraak, strekt dit deel der werkzaamheid zich uit over alle geschillen, zoowel rechtsgeschillen als andere. De taak van den verzoeningsraad is niet eene beslissing te geven met bindende kracht, doch te trachten toenadering en verzoening te bewerken door zedelijken invloed. Uit den aard der zaak zullen dus in den regel geen eigenlijke rechtsgeschillen aan zijn onderzoek en beoordeeling worden onderworpen, doch zullen deze tot de kennisneming van de rechterlijke macht blijven behooren. Waar de partijen niet tot elkander gebracht konden worden en het bewerken van eene scheidsrechtelijke uitspraak het doel wordt, zal dit alleen kunnen bereikt worden indien het geschil een rechtsgeschil is, en zulks op grond van hetgeen het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering omtrent arbitrage bepaalt.

De splitsing van de hierbedoelde zinsnede komt bij deze opvatting niet noodig voor, evenmin als de invoeging der woorden „te trachten”.

De in de laatste plaats gedane vraag vindt hare ontkennde beantwoording in art. 1 in verband met het eerste lid van art. 4. Daar elke Kamer slechts voor één of meer met name aan te wijzen bedrijven wordt opgericht, bepalen hare hierbedoelde werkzaamheden zich noodzakelijk tot die bedrijven.

Artikel 3. Zeer juist is de opmerking, dat de taak der Kamers zich niet zal bepalen tot het voorkomen of vereffenen van geschillen. Het algemeene doel der Kamers is en blijft intusschen de bevordering van de belangen van patroons en werklieden in onderlinge samenwerking, en hiervoor is allereerst noodig eene zuivere en gelijke vertegenwoordiging van beide klassen, die niet zou worden verkregen, indien onder de patroons werden gerangschikt de kleine bazen, die zonder werklieden arbeiden, dus eigenlijk geen patroons zijn, en wier belangen vaak niet met die der patroons samenvallen.

Tot de werklieden behooren zij evenmin.

Met voldoening werd dan ook kennis genomen van het oordeel van vele leden, dat de hier bedoelde personen te recht waren buitengesloten.

Overeenkomstig de geuite meening, dat het in het stelsel der Regeering beter ware als patroon te beschouwen hen, die ten minste een persoon boven de *twintig* jaren in dienst hebben, is het artikel gewijzigd.

Ernstig is het denkbeeld overwogen, aan het slot van de beschouwingen over dit artikel aanbevelen, om aan eenen algemeenen maatregel van bestuur over te laten bijzondere bepalingen vast te stellen omtrent de onderscheiding tusschen patroons en werklieden. Het denkbeeld heeft iets aantrekkelijks; toch komen de bezwaren den ondergeteekenden overwegend voor. Dit punt dient door de wetzelve geregeld te worden. Aan een algemeenen maatregel van bestuur kan niet worden overgelaten in het stelsel der wet verandering te brengen. De moeilijkheid der beslissing zou daarenboven door dit hulpmiddel eenvoudig tot later worden uitgesteld. Wilde men met bijzondere omstandigheden rekening houden, dan zou de onderscheiding niet bij één algemeenen maatregel van bestuur, maar voor elke Kamer afzonderlijk bij hare vestiging moeten worden geregeld, en daartegen bestaan te overwegende bezwaren. Dat de meesterknechts, onderbazen, opzichters, enz. tot de categorie der werklieden zullen gerekend worden, achten de ondergeteekenden niet zoo bedenkelijk als zulks vele leden toescheen. Zij zijn zeker niet zoo talrijk dat zij de gewone werklieden kunnen overstemmen, en dat zij door de werklieden, die zelve hen tot leden der Kamer mochten kiezen, niet zouden worden vertrouwd is toch inderdaad moeilijk aan te nemen. Zoo iets, dat mag toch aan de kiezers zelve worden overgelaten, wien zij uit de verkiesbaren hun vrouwen schenken en de behartiging hunner belangen willen opdragen. Voor pressie bestaat hier minder gevaar, waar niet fabrieksgewijze, doch voor een tak van bedrijf, vaak zelfs voor en door eene groep van bedrijven wordt gekozen, en dus de werklieden van ééne fabriek allicht in de minderheid zullen blijven. Ook de gevreesde partijdigheid naar gelang het geldt personen die tot hunne verkiezing al dan niet hebben medegewerkt, is vrijwel ondenkbaar bij eene geheime stemming. Daarenboven zou er evenzeer reden bestaan om van een meesterknecht of opzichter pressie op partijdige behandeling te vreezen, wanneer de verkiezingsstrijd wordt gevoerd tusschen een welgevalligen en een minder welgevalligen candidaat, ook al is hij niet de meesterknecht of opzichter zelf. Voor eene uitsluiting van de hierbedoelde tusschenpersonen, vaak de beste elementen voor eene Kamer, als vertrouwd met de belangen van beide categorieën, bestaat ook volgens de ondergeteekenden geene reden.

Evenmin als in het verrichten en het doen verrichten van handarbeid, kan in het bedrag van het salaris een juist criterium worden gevonden voor de onderscheiding tusschen werklieden en patroons. Hiervoor loopen de loonen in de verschillende vakken te zeer uiteen.

Ook de aard van de werkzaamheid is geen geschikte maatstaf van beoordeeling: niet op hetgeen iemand verricht komt het hier aan, maar op zijne verhouding tot de overige in hetzelfde bedrijf werkzame personen. Om deze reden zullen klerken, die op de kantoren van patroons werkzaam zijn, als werklieden zijn te beschouwen. Commissarissen van naamlooze vennootschappen zijn onder de patroons te rangschikken, omdat zij, op het beheer der bestuurders toezicht houdende, daarop invloed uitoefenen. Als bijkomende reden kan daarenboven gelden, dat het aantal patroons anders allicht hier en daar te gering zou zijn om eene Kamer te kunnen samenstellen. Steeds toch worden meer ondernemingen, vroeger door bijzondere personen gedreven, in vennootschappen omgezet. Commissarissen die zich niet persoonlijk met den arbeid en met arbeidsaangelegenheden inlaten, zullen daarenboven niet licht gekozen worden, en men mag verwachten dat zij, die eene benoeming wenschen, zich meer dan tot dusver op de hoogte der zaken zullen stellen.

Artikel 4 (oud) is geschrapt ten einde niet de onmogelijkheid te scheppen om voor sommige niet genoemde bedrijven Kamers van arbeid op te richten, indien zulks raadzaam mocht blijken.

Artikel 4 (oud 6). Nu met de splitsing in afdelingen is gebroken en daarmede het tweede lid van het oorspronkelijk artikel vervallen, is het voornaamste bezwaar tegen de hier voorgestelde regeling, namelijk dat de Kamer niet zelve de wijze van verdeeling in afdelingen bepaalt, opgeheven.

Het ligt in de bedoeling de betrokken gemeentebesturen vooraf te raadplegen over de wenschelijkheid der oprichting, over het aan de Kamer aan te wijzen gebied, over de te vertegenwoordigen bedrijven en over het ledental. Omtrent de bedrijven kan ook het advies van den inspecteur van den arbeid of van het Landbouwcomité of van den Raad van Toezicht op de Spoorwegdiensten worden ingewonnen. Waar het geldt eene Kamer voor het spoorwegverkeer of daarmede in betrekking staande bedrijven, kan het raadzaam zijn laatstgenoemd college ook over de voor den zetel te kiezen plaats te hooren.

Eventueele verzoeken van belanghebbenden tot instelling van eene Kamer zullen allicht van invloed kunnen zijn op de inrichting.

Het aantal leden kan bezwaarlijk vooraf in het algemeen worden bepaald dit zal afhangen o. a. van het gebied der Kamer, van de bedrijven, waarvoor zij zal worden opgericht en van het beschikbare personeel.

Voor elke Kamer een algemeenen maatregel van bestuur te eischen zou te omslachtig en te belemmerend zijn, vooral daar dan over elke latere wijziging weder de Raad van State zou moeten gehoord worden. De bepaling, dat wijzigingen bij nader Koninklijk besluit kunnen worden aangebracht, is noodig ter voorkoming, dat voor ondergeschikte veranderingen in het oorspronkelijk Koninklijk besluit eene geheel nieuwe oprichting van de Kamer noodzakelijk zou zijn.

De laatste twee leden van dit artikel zijn geschrapt, de slot-alinea wegens het breken met het stelsel van afdelingen, de andere omdat het bij de regeling van het gewijzigd ontwerp niet noodig voorkomt plaatsvervangers te doen aanwijzen. Volgens de slotbepaling van art. 31 van het oorspronkelijk ontwerp kon een plaatsvervanger worden geroepen om in geval van staking van stemmen het nemen van eene beslissing mogelijk te maken. Nu echter de voorzitter ingevolge de nieuwe redactie van art. 19 (*oud* 18) steeds lid der Kamer zal zijn bestaat er geen bezwaar hem in dat geval eene beslissende stem te geven. Hiervoor wordt dus geen plaatsvervanger meer vereischt.

Voor de bevoegdheid van eene vergadering om besluiten te nemen vordert art. 32, laatste lid, dat de helft der leden tegenwoordig zij. Eerst wanneer meer dan de helft afwezig blijft, zou dus behoefte kunnen bestaan aan aanvulling door plaatsvervangers. Dit zal zich derhalve zeer zelden voordoen, te minder, daar, indien dood of ontslag het ledental mocht hebben doen inkrimpen, art. 13, laatste lid (*oud*, 12), eene buitengewone aanvullingsverkiezing ook binnen de vijf jaren mogelijk maakt.

Waar alzoo het behoud van plaatsvervangers niet noodzakelijk blijkt, komt het wenschelijk voor hen uit het ontwerp te verwijderen, daar hierdoor de verkiezingen minder omslachtig worden en het te vreezen zou zijn dat de verkiezing van plaatsvervangers enerzijds weinig belangstelling zou vinden, anderzijds niet gemakkelijk zou zijn door gemis van kandidaten, die zich daarvoor beschikbaar stellen.

Artikel 5 (oud 7). Dat de door de patroons en de door de werklieden gekozen leden gezamenlijk vergaderen, volgt onmiddellijk uit art. 29, in verband met dit artikel. Daar noch patroons, noch werklieden bij hunne keuze beperkt zijn tot hun eigen groep, en tevens tot wegneming van het bezwaar, bij art. 11 *oud*, in het Voorloopig Verslag aangevoerd tegen de uitdrukking „vertegenwoordigers”, is deze door eene andere omschrijving vervangen.

Artikel 6 (oud 8). Door de toevoeging van een nieuw lid is voorzien in het geval, dat de Koninklijke goedkeuring niet kan worden verleend aan een reglement, zooals het oorspronkelijk werd vastgesteld, terwijl de Kamer tot wijziging ongezend is. In dit geval wordt de noodzakelijk geachte verandering bij Koninklijk besluit aangebracht. Deze bevoegdheid tot wijzigen of aanvullen is intusschen beperkt tot die gevallen, waarin zulks op grond van eenig wettelijk voorschrift of van strijd met het doel der Kamer noodzakelijk is; overigens moet goedkeuring volgen van de reglementen, zooals de Kamers die verlangen.

Artikel 7. Nu art. 17 (*oud*) met de afdelingen zelve moest vervallen, is hier de daarin vervatte bepaling geldend voor de geheele Kamer en met de daaruit voortvloeiende wijzigingen overgenomen.

Artikel 8 (oud 9). Met voldoening werd vernomen, dat de meeste leden zich ten aanzien van de verkiesbaarheid en het kiesrecht van vrouwen aan de zijde der Regeering schaarden. Voor een onderscheid tusschen gehuwde en ongehuwde vrouwen vinden de ondergeteekenden geen grond. In het algemeen is wel de man het hoofd der echtvereeniging, doch dit belet niet dat ook de gehuwde vrouw zelfstandig rechten kan uitoefenen.

Voor de uitoefening van het kiesrecht zij gewezen op onderscheidene waterschappen, en voor de vervulling van het lidmaatschap eener Kamer op de bevoegdheid der gehuwde vrouw om afzonderlijk van haren man koopmanschap te drijven. Waar zij openbare koopvrouw is, kan moeilijk beweerd worden, dat de man, wat haren handel betreft, het hoofd zou zijn.

Als man en vrouw beiden in een bedrijf, zij het ook hetzelfde bedrijf, werkzaam zijn, hebben zij beiden zelfstandige belangen, en het is billijk beiden invloed te geven op de verkiezing van degenen, die tot behartiging van die belangen worden geroepen en hen bevoegd te verklaren persoonlijk in de Kamer die taak op zich te nemen. Voor tweespalt en bijgevolg voor stoornis in de eenheid van het gezin zou meer gevaar bestaan, indien de vrouw van alle bevoegdheid werd uitgesloten.

Het kiesrecht is in het algemeen een staatsburgerlijk recht, en het zou in strijd wezen met zijn aard het ook aan vreemdelingen toe te kennen, al zijn zij geruimen tijd hier te lande gevestigd. Er kunnen bedrijven en streken van het land zijn, waar de vreemdelingen de meerderheid van het kiezerkorps uitmaken. Nog minder wenschelijk zou het zijn, indien vreemdelingen de meerderheid of zelfs eene eenigszins aanzienlijke minderheid in eene Kamer vormden. Officieele lichamen, ingesteld tot bevordering van de belangen van hen, die in de nationale nijverheid werkzaam zijn, behooren uit Nederlanders te bestaan.

Het is wenschelijk voor het lidmaatschap een hooger leeftijds dan van 23 en zelfs van 25 jaren te stellen. Dat de leden mannen zijn van meer ondervinding en meer bekendheid met de eischen van een bedrijf en met maatschappelijke toestanden in het algemeen, dan in den regel bij nauwelijks meerderjarig geworden personen kan worden ondersteld, zal aan het onderling vertrouwen en aan eene vruchtbare samenwerking zeker niet schaden.

De vraag, of de verkiezing van oud-patroons en oud-werklieden in een gegeven geval wenschelijk is, worde zooveel mogelijk aan de kiezers zelve overgelaten. Zij, wier belangen geheel andere zijn geworden dan die van patroons of werklieden, zullen vermoedelijk niet gekozen worden, doch dat verschil in belangen geldt niet ten aanzien van alle oud-patroons en oud-werklieden. Op allerlei wijzen zijn zij vaak nog bij den arbeid betrokken, en bovendien hebben zij bij uitnemendheid tijd en gelegenheid om zich aan de opgedragen taak te wijden. De in het Voorloopig Verslag geopperde bezwaren zijn echter niet geheel te ontkennen, en ter tegemoetkoming aan den wensch van die leden, welke den eisch wilden gesteld zien van eene werkzaamheid in het bedrijf gedurende de laatste drie of vijf jaren, is daarom bepaald, dat de gevorderde drie jaren moeten vallen in de laatste tien jaren vóór de verkiezing. Verder te gaan zou in sommige gevallen de keuzen te zeer beperken.

Het is mogelijk dat soms ten gevolge van bijzondere omstandigheden reeds die eisch van drie jaren moeilijkheden zal opleveren; doch het gaat toch niet aan, allen verkiesbaar te maken die, hoe kort ook, in het bedrijf werkzaam zijn. Daardoor zouden misbruiken te gemakkelijk worden gemaakt, en voor de geschiktheid van een lid der Kamer mag eenige ondervinding in het bedrijf opgedaan billijkerwijze als eisch gesteld worden. Trouwens bij een werk van zoo tijdelijken aard als in het Voorloopig Verslag wordt genoemd, zou de samenstelling van eene Kamer van arbeid voor uitsluitend daarbij betrokken bedrijven dikwijls niet mogelijk zijn, en aan haar zou moeilijk de in het ontwerp omschreven taak kunnen worden opgedragen.

Uitsluiting van bordeelhouders is reeds hierom niet noodig, omdat hun bedrijf wel nooit zal worden opgenomen onder die, welke volgens het Koninklijk besluit van art. 4 in eene Kamer zullen vertegenwoordigd worden. Houders van vergunning tot verkoop van sterken drank in het klein zullen alleen dan verkiesbaar en kiesgerechtigd zijn indien dit bedrijf of eenig ander daarnevens door hen uitgeoefend bedrijf in de Kamer is vertegenwoordigd. Het is moeilijk te ontkennen dat dit hier of daar wenschelijk kan zijn, en waar dit het geval mocht wezen, kunnen zij als kiezers en verkiesbaren niet worden gemist. Waar het hunne belangen als zoodanig geldt, zou hunne uitsluiting onbillijk zijn en strijdig met het doel der Kamer.

De uitsluiting van hen die van het recht tot uitoefening van eenig beroep zijn ontzet, en die onder 4°. worden vermeld, wordt niet voorgesteld als eene straf, door de wet verbonden aan de hoofdstaf. Op het beginsel van het Wetboek van Strafrecht, dat ontzegging van verkiesbaarheid en kiesrecht straffen zijn, die alleen met het oog op het concrete feit mogen worden opgelegd, wordt dus geene inbreuk gemaakt. De vraag is echter of hij, die bij rechterlijk gewijsde is ontzet van het recht tot uitoefening van eenig beroep en alleen om die reden een ander beroep heeft gekozen, aan dit laatste de bevoegdheid mag ontleenen om lid van eene Kamer van arbeid te worden of aan de verkiezingen daarvoor deel te nemen en of hij, die tot langdurige gevangenisstraf is veroordeeld terstond na het einde daarvan zijn actief en passief kiesrecht mag hernemen. De ondergeteekenden achten dergelijke personen daarvoor niet geschikt.

De in het Voorloopig Verslag voorkomende gelijkstelling van den wegens misdrijf tot gevangenisstraf van vier jaren of langer veroordeelde met den houder van „vergunning” kan niet zonder tegenspraak blijven. Het mag in het belang der Kamers zelve geacht worden te voorkomen dat een tot zoo zware straf veroordeelde in den eersten tijd daarin zitting hebbe; maar het verkoopen van sterken drank in het klein met vergunning kan geen grond zijn tot ontzegging van eenig recht of eenige bevoegdheid die aan de burgers van den Staat in het algemeen onder zekere voorwaarden wordt toegekend.

Er is geene reden om de veroordeeling tot eene gevangenisstraf van vier jaren te vervangen door eene van zes jaren; vier jaren is de voor sommige gevallen in onze wetten aangenomen grens waar het geldt het verbinden van bepaalde gevolgen aan eene veroordeeling.

Artikel 9 (oud art. 10). Door de opheffing van de verdeling in afdelingen en van het plaatsvervangerschap is dit artikel vereenvoudigd en vervalt de daartegen gemaakte bedenking.

Artikelen 10, 11 en 12 (oud 11). Naar aanleiding van de gemaakte bedenkingen tegen het niet stellen van den eisch van volstrekte meerderheid, wordt deze thans in art. 10 gevorderd.

Dientengevolge ontstond de noodzakelijkheid om meer in bijzonderheden de verkiezingen te regelen, met name met het oog op de herstemmingen. Daarbij is, met splitsing van het artikel in drieën, zooveel mogelijk de redactie gevolgd van de betreffende artikelen der Gemeentewet, zooals die is voorgesteld laatstelijk bij Nota van Wijziging tot het wetsontwerp, houdende wijziging dier wet. (Zitting 1896-1897, 23. N°. 2.)

Dat de vrijheid, aan de beide categorieën van kiezers gegeven, om ieder ook personen uit de andere categorie te benoemen, het vertrouwen in de beslissingen der Kamer op gevoelige wijze zou kunnen schokken, wordt niet toegegeven. De benoemden zijn toch steeds de door patroons of door werklieden gekozenen en derhalve personen, in wie hun kiezers getoond hebben vertrouwen te stellen. Indien werkelijk een patroon op die wijze zitting mocht nemen als gekozen door de werklieden of omgekeerd een werkmans als gekozen door patroons, zal daardoor juist het onderling vertrouwen hechter worden. De ondergeteekenden achten het daarom niet raadzaam de vrije keuze te beperken.

De bij het Voorloopig Verslag aanbevolen wijziging in de tweede zinsnede van het oude vierde lid van art. 11 (oud) komt niet wenschelijk voor. Ten aanzien van hem die zich niet verklaart welke benoeming hij aanneemt, is het vermoeden niet ongegrond, dat onwil om zitting te nemen daarvan de drijfveer is; daarom is het beter hem in het geheel niet toe te laten, gelijk nu het tweede lid van art. 12 (nieuw) bepaalt.

Het oude derde lid van art. 10 is overbodig geworden door het nieuwe art. 5, in verband met het laatste lid van art. 14 (nieuw).

Artikel 13 (oud art. 12). Het hier geopperde bezwaar is thans opgeheven door de schrapping van al wat plaatsvervangers betreft, dus ook van het oude vierde lid.

Artikel 14 (oud art. 13). De leeftijd van 25 jaren is ook aangenomen in de nieuwe regeling van het kiesrecht, en er is geene reden om hier daarvan af te wijken. In plaats van „jaar” word nu gelezen „kalenderjaar”. De verkorting van den voorgestelden termijn van het laatstverloopen kalenderjaar tot ééne maand zou ten gevolge kunnen hebben, dat een aantal kiezers

onbekend zouden zijn met plaatselijke toestanden en met personen, wat niet bevorderlijk kan zijn aan eene goede samenstelling der Kamer.

Voor ééne Kamer brengt iedere kiezer, volgens het gewijzigde artikel, slechts ééne stem uit, ook al was hij in twee bedrijven werkzaam. De kiezerslijsten worden niet bedrijfs-gewijze opgemaakt, zoodat op ééne kiezerslijst bij voorbeeld alle werklieden, doch ook slechts éénmaal, voorkomen, die werkzaam waren in één van de bedrijven, in de Kamer vertegenwoordigd. (Zie het laatste lid van het gewijzigde artikel.)

Artikel 15. (oud 14). Duidelijkheidshalve is het laatste gedeelte van het tweede lid geschrapt en handelt dit nu alleen van de patroons, het derde enkel van de werklieden.

Artikelen 16, 17 en 18 (oud 15). Waar in de Memorie van Toelichting werd gewezen op het gewicht van de hier genoemde onderwerpen, was het de bedoeling te betoogen, dat deze niet bij gewoon Koninklijk besluit behooren geregeld te worden. Eene regeling van dit alles bij deze wet schijnt echter noch noodig, noch wenschelijk. Door de practijk raadzaam gebleken wijzigingen zouden dan wellicht eerst na een vrij lang tijdsverloop kunnen worden aangebracht. Daarom is een algemeene maatregel van bestuur voorgeschreven.

Thans is intusschen in art. 16 bepaald welk gezag de kiezerslijsten zal vaststellen. De ondergeteekenden weten daarvoor geen ander gezag aan te wijzen dan de gemeentebesturen, en zij die daarin voor die besturen een grooten last zagen bleven in gebreke een ander lichaam te noemen als daarvoor meer geschikt of geroepen. Het artikel is daarenboven aangevuld met bepalingen, dat de leden van het stembureau door den gemeenteraad uit zijn midden zullen worden benoemd, en dat de kiezers zullen stemmen in de gemeente waar zij op de kiezerslijsten zijn geplaatst.

De hierbedoelde verplichtingen van bijzondere personen zullen alleen bestaan in het doen van de vereischte opgaven en het geven van de noodige inlichtingen. Dit blijkt reeds uit de woorden van het artikel. Die opgaven en inlichtingen in de wet te omschrijven is niet wel doenlijk; welke verlangd zullen worden volgt trouwens reeds uit de eischen, die de wet voor de kiezers stelt.

Het ligt niet in de bedoeling eigen aangifte verplichtend te maken; de verplichting tot het geven van inlichtingen enz. zal juist strekken om van de patroons de noodzakelijke gegevens te verkrijgen. Natuurlijk kan ieder, die meent kiesgerechtigd te zijn, zich uit eigen beweging opgeven; eene openbare herinnering daaraan zou bij den algemeenen maatregel aan de gemeentebesturen kunnen worden voorgeschreven.

Voorschriften, die verzekering van het geheim der stemming ten doel hebben, zullen volgens het aangevulde artikel mede in den algemeenen maatregel moeten worden opgenomen.

Tot de wijze van de vaststelling der kiezerslijsten kan ook worden gebracht het ter visie leggen van die lijsten vóór de vaststelling; de algemeene maatregel kan zulks dus bevelen; dat de vastgestelde lijsten zullen worden openbaar gemaakt is nu uitdrukkelijk bevolen door ook dienaangaande voorschriften in den algemeenen maatregel te vorderen.

Aan den wensch dat in het ontwerp eene bepaling van gelijke strekking zou worden opgenomen als in de kieswet voorkomt, om aan de patroons de verplichting op te leggen hunne werklieden gelegenheid te geven hunne stem uit te brengen, is gevolg gegeven door de opneming van twee nieuwe artikelen (17 en 18), in hoofdzaak overeenstemmende met artt. 57 en 58 der Kieswet.

HOOFDSTUK IV (oud).

Dit hoofdstuk „van de afdelingen” is uit het ontwerp gelicht en behoeft dus geen afzonderlijke bespreking meer. Voor zoover de hier en op artt. 16 en 17 (oud) in het Voorloopig Verslag medegedeelde opmerkingen ook volgende artikelen betreffen, zullen zij daarbij worden behandeld.

Artikel 19 (oud 18). Verschillende bezwaren tegen dit artikel zijn door het vervallen der afdelingen opgelost. Alleen voor de niet in afdelingen verdeelde Kamer behoeft nog de samenstelling van het bestuur te worden geregeld.

Hier is thans het denkbeeld toegepast, voor den voorzitter eener afdeling bij art. 16 (oud) in het Voorloopig Verslag aan de hand gedaan, namelijk twee personen, één door en uit de door de patroons gekozen leden, en één door en uit de door de

werklieden gekozen leden te benoemen, welke beurtelings als voorzitter zullen optreden. Afwisseling om de maand is echter te snel voor eene geregelde behandeling der hangende zaken en daarenboven minder gewenscht omdat slechts vier verplichte vergaderingen der Kamer in het jaar worden voorgeschreven. Waar één door de patroons en één door de werklieden gekozen lid beurtelings als voorzitter optreedt, bestaat er geene reden waarom zij als leden der Kamer zouden moeten aftreden. De verhouding tusschen de beide categorieën van leden blijft bij deze regeling onveranderd. Waarom eene benoeming van den voorzitter en de leden voor vijf jaren te lang zou zijn, wordt in het Voorloopig Verslag niet gezegd. De ondergeteekenden achten eenige vastheid in dit opzicht wenschelijk. Uit geene bepaling van het ontwerp zou thans kunnen worden afgeleid dat de stem door den voorzitter uit te brengen niet gelijk zou staan met die van een gewoon lid der Kamer.

Artikel 20 (oud 19). De algemeene secretaris kan thans vervallen, en daarmede zijne bezoldiging. De secretaris der Kamer zal benoemd kunnen worden zooals aanvankelijk ten aanzien van den secretaris eener afdeling werd voorgesteld, namelijk door de leden der Kamer, hetzij uit hun midden hetzij daarbuiten. Aan de Kamer zelve blijve het oordeel overgelaten, of het raadzaam is tot die betrekking iemand buiten de leden te kiezen. Het komt wenschelijk voor aan het bestuur op te dragen voor de benoeming eene aanbeveling te doen, en schorsing of ontslag aan de Kamer over te laten.

Ter voorkoming van gelijktijdige aftreding van den secretaris en van het bestuur is eene bepaling in den in het Voorloopig Verslag aangegeven zin opgenomen.

Aftreding van een tot secretaris benoemd lid als zoodanig is evenmin noodig als van een tot voorzitter aangewezen lid.

Artikel 22 (oud 21). De verslagen zullen ongetwijfeld meer kunnen bevatten dan bijzonderheden van administratieve aard; ook hetgeen de door haar benoemde verzoeningsraden hebben verricht kan daarin worden opgenomen.

Openbaarmaking van het verslag door het bestuur der Kamer zelve komt niet gewenscht voor. De mededeelingen aan de Staten-Generaal verkrijgen openbare bekendheid. In verband met de in art. 27 uitdrukkelijk doch voorwaardelijk gegeven bevoegdheid tot openbaarmaking van het verslag van den verzoeningsraad kan het stilzwijgen dienaangaande in art. 22 geen andere betekenis hebben dan deze, dat daar zoodanige bevoegdheid niet is verleend.

Tegen de opneming in het verslag van meeningen der minderheid bestaat uit den aard geen bezwaar; de Kamer zelve moet hierin echter vrij blijven. De opneming van eene bepaling dat het verslag door de Kamer wordt vastgesteld, is alsnog wenschelijk voorgekomen.

Artikel 22 (oud) is vervallen in verband met art. 7 (nieuw) en met het verdwijnen der afdelingen.

Artikel 23. Zeer juist worden in het Voorloopig Verslag de redenen vermeld waarom niet de voorkeur wordt gegeven aan een permanent verzoeningsraad. Mocht van deze instellingen een zoo veelvuldig gebruik worden gemaakt als bij voorbeeld in Engeland het geval is, dan zou juist het permanent karakter een groot bezwaar kunnen opleveren bij de regeling der Kamers van arbeid, zooals die is voorgesteld. Er zouden vermoedelijk weinig leden te vinden zijn, bereid om zonder vergoeding bijna voortdurend in den verzoeningsraad zitting te nemen.

Dat voor elk geschil een verzoeningsraad moet worden samengesteld behoeft geen noemenswaardige vertraging te veroorzaken.

De benoeming aan het bestuur der Kamer over te laten zou het vertrouwen in de onpartijdigheid van den verzoeningsraad kunnen schaden.

Bepalingen als in de Deutsche wet, waarop het Voorloopig Verslag wijst, schijnen beter op hare plaats in het huishoudelijk reglement der Kamer dan in de wet zelve. Bij deze voor ons land nieuwe lichamen is het niet wenschelijk op de ondervinding vooruit te loopen en vooraf reeds alle regelingen in de wet vast te leggen.

Indien geen der partijen de tusschenkomst van een verzoeningsraad inroept, zou zijn optreden vermoedelijk worden aangemerkt als een zich opdringen en daarom zeker niet tot het gewenschte gevolg leiden.

Tot wien de aanvraag om tusschenkomst gericht moet worden zal uit het voorgeschreven formulier blijken; uit den aard der zaak zal het moeten geschieden aan den voorzitter der Kamer.

Artikel 24 (oud 26). Eene goede volgorde der verschillende bepalingen omtrent den verzoeningsraad brengt mede, het oorspronkelijke artikel 26 gewijzigd te dezer plaatse op te nemen.

De afkeuring door enkele leden uitgesproken over de aanwijzing van de Kamer, van welke in een gegeven geval de bemiddeling van een verzoeningsraad kan gevraagd worden, vond reeds in het Voorloopig Verslag hare wederlegging.

De moeilijkheid die zich kan voordoen indien het verzoek tot tusschenkomst tot meer dan eene Kamer is gericht, vindt hare oplossing in eene aanvulling van dit artikel.

Het schijnt de voorkeur te verdienen in wetten te spreken van Commissaris des Konings.

Artikel 25 (thans art. 24). Verschillende hier gemaakte opmerkingen kunnen na het vervallen der afdelingen, worden voorbijgegaan.

De bewering, dat de voorgestelde regeling omtrent het voorzitterschap van den verzoeningsraad minder practisch zou zijn, steunt op een verkeerd inzicht in den gang van zaken. Het bedanken van den voorzitter zou niet weder eene nieuwe keuze ten gevolge hebben, daar de voorzitter niet wordt benoemd tot president van den verzoeningsraad doch van rechtswege als zoodanig optreedt. Waar hij derhalve niet uit eigen beweging verklaarde die taak niet op zich te willen nemen, zou hij voorzitter van den raad zijn zonder uitdrukkelijke benoeming; alleen in het tegenovergestelde geval zou eene keuze door de Kamer moeten geschieden. Intusschen is het, nu voor de Kamer twee voorzitters zullen worden aangewezen, die bij afwisseling optreden, raadzaam voorgekomen de Kamer zelve den voorzitter te doen kiezen en haar vrijheid te laten die keuze te doen uit of buiten hare leden.

Tevens is eene bepaling wenschelijk geoordeeld om te voorkomen dat de Kamer zich verplicht zou achten voor elk dreigend of bestaand geschil, wanneer dit gevraagd wordt, zij het ook door slechts één der partijen, onmiddellijk en onder alle omstandigheden een verzoeningsraad te kiezen. De Kamer moet de bevoegdheid hebben zich althans voorloopig te onttrekken, indien zij met het oog op den aard van het geschil of de omstandigheden waaronder hare bemiddeling gevraagd wordt, overtuigd is dat hare bemoeiingen op het dreigend of bestaand geschil geen gunstigen invloed zouden hebben. Vrijheid om naar eigen inzicht te handelen schijnt in dit opzicht niet noodig.

Wat het laatste lid van dit artikel betreft, de bemoeiingen van den voorzitter mogen geen in alle gevallen en onder alle omstandigheden afdoend middel zijn, zij kunnen toch bevorderlijk wezen aan de handhaving van het status quo. De bepaling strekt vooral om den voorzitter te wijzen op zijne zedelijke verplichting in deze, waardoor hij er eene eer in zal stellen werkstaking en ontslag van werklieden hangende het onderzoek te voorkomen.

De „verbintenis” zal in den regel wel niet anders zijn dan eene belofte, aan den voorzitter gedaan, eenerzijds door de patroons, anderzijds door de werklieden, deze laatste bij monde van hune woordvoerders of het tegenwoordig vrij algemeen gebruikelijke comité uit hun midden. In het beperken van de geldigheid dier beloften tot een bepaalden tijd moge een prikkel zijn gelegen voor den verzoeningsraad om spoedig te handelen; waar het geschil blijken mocht niet binnen dien termijn te kunnen worden uit den weg geruimd zou de tijdsbepaling ten slotte juist tot niet gewilde daden leiden, waardoor de oplossing te moeilijker zou worden.

Artikel 26 (oud 25). Aan den verzoeningsraad de praelabele quaestie voor te leggen of de vergaderingen met gesloten deuren zullen worden gehouden of openbaar zullen zijn, zou de spoedige afdoening van zaken zeker niet bevorderen. Langdurige debatten kunnen daarover worden gevoerd, en als eindelijk tot stemming wordt overgegaan is staking lang niet onmogelijk; dan zou weder eene nieuwe vergadering moeten worden uitgeschreven en gehouden en eerst dan zou de eigenlijke werkzaamheid een aanvang nemen, wellicht onder ongunstige omstandigheden ten gevolge van de reeds gevoerde beraadslagingen.

Waar nu te kiezen is tusschen openbare of geheime zittingen in de wet te schrijven, meenen de ondergeteekenden de voorkeur aan het laatste te moeten geven. De besprekingen en mededeelingen moeten geheel van vertrouwelijk aard kunnen

zijn, en voor eene niet van buitenafgestoorde of door invloeden van buiten geleide discussie behoort de wet waarborgen te bevatten.

De bedenking tegen het toekennen van eene beslissende stem aan den Voorzitter, reeds in de eerste vergadering als deze voltallig is, schijnt in het Voorloopig Verslag zelf voldoende weerlegd. Men bedenke daarenboven, dat die beslissende stem niet mag betreffen den inhoud van het verslag, bedoeld in art. 27, dat is het oordeel over het geschil en de middelen tot verzoening.

Het derde lid is duidelijkshalve in verband met het vierde zóo aangevuld, dat het daar bepaalde alleen geldt voor eene niet voltallige vergadering.

Artikel 27. Juist ter voorkoming van de hierbedoelde gegronde bezwaren wordt voor de openbaarmaking de machtiging van den Minister gevorderd, die zoo noodig zal aanwijzen welk gedeelte van het verslag daarin niet mag begrepen worden. Bij nadere overweging komt het wenschelijk voor, de beslissing aan één Minister op te dragen.

Artikel 28. De juistheid der opvatting van dit artikel erkennende stemmen de ondergeteekenden niet in met het betoog, dat regelen van procedure van de hierbedoelde arbitrage in de wet moeten worden opgenomen. Waar het geschil voor scheidsrechterlijke uitspraak vatbaar is behooren omtrent de wijze, waarop daarbij zal worden geprocedeerd, de gewone voorschriften van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering te worden nageleefd. Hier moge worden herinnerd, dat bij het compromis de wijze waarop en de termijnen waarbinnen het geding zal worden gevoerd kunnen worden bepaald, en dat bij gebreke daarvan de scheidsmannen zelve beslissen.

Voor de hulp van het bestuur der Kamer bij het opmaken van de akte van compromis en de keuze der scheidsmannen mag op de bereidwilligheid van dat bestuur gerekend worden. Onttrekt het zich niet aan die taak, dan zal het zich zoo noodig ook deskundigen bijstand weten te verzekeren. Waar het bestuur wenken geeft omtrent de keuze van scheidsmannen ligt het voor de hand, dat deze zelf over de akte van compromis worden geraadpleegd. Daarenboven mag worden verwacht, dat het niet ontbreken zal aan modellen van eene doeltreffende en eenvoudige akte van compromis, waarin de wijze waarop het geding moet worden gevoerd duidelijk is omschreven. Secretarissen van Kamers van arbeid en andere in deze zaak belangstellende personen zullen zich vermoedelijk beijveren het algemeen belang in dit opzicht te dienen.

Voor eene regeling van dit onderwerp bij de wet of bij algemeenen maatregel van bestuur bestaat naar de meening van de ondergeteekenden geene aanleiding. Zij geven de voorkeur aan de toekenning van de vrijheid aan de Kamers om, behoudens de noodige voorlichting, naar omstandigheden en volgens eigen inzicht te handelen.

Artikel 30. Daar de hier gemaakte opmerking alleen de vergaderingen der afdelingen betreft, kan zij thans als vervallen worden beschouwd.

Artikel 31. Tegen de verklaring, dat bij staking van stemmen een voorstel geacht wordt niet te zijn aangenomen, bestaat dit gewichtig bezwaar, dat de beslissing dan afhangt van de formulering van het voorstel. Door het omgekeerde voor te stellen van wat men wenscht kan men eene beslissing in dien geest voorkomen. In vergaderingen als die van Kamers van arbeid, waar staking van stemmen niet tot de zeldzaamheden zal behooren, zou eene dergelijke praktijk niet onmogelijk zijn. Ter tegemoetkoming intusschen aan de in het Voorloopig Verslag medegedeelde bezwaren en ter vereenvoudiging wordt thans aan den voorzitter eene beslissende stem gegeven in eene vergadering der Kamer. Bij staking van stemmen in eene bijeenkomst van het bestuur der Kamer, dat slechts uit drie personen bestaat, kan eene voltallige vergadering worden afgewacht.

Artikel 32. Het tweede lid is thans vervallen als overbodig. De verwijzing in het eerste lid naar art. 25 (oud) (thans 26) is geschrapt en vervangen door eene toevoeging aan het slot van het tweede lid van laatstgenoemd artikel. Door weglating van het derde lid zou feitelijk het groote beginsel van gelijke tegenwoordiging worden prijs gegeven.

Artikel 33. De redenen waarom de eventueele kosten ten laste der gemeente worden gelaten, zijn de daarvoor in het Voorloopig Verslag aangegevene.

Thans is *kosteloze* beschikbaarstelling voorgeschreven.

De ondergeteekenden blijven vergoeding voor het bijwonen van vergaderingen niet raadzaam achten; misbruiken door een grooter aantal vergaderingen noodzakelijk te maken dan anders het geval zou zijn, waren er van te vreezen.

Artikel 35. Het is mogelijk, dat de toepassing dezer wet voor sommige bedrijven, onder openbaar gezag uitgeoefend, bedenkelijke gevolgen zou kunnen hebben. Daar dit niet vooraf is na te gaan, wordt de voorkoming van die gevolgen aan het Koninklijk besluit van oprichting eener Kamer voorbehouden. Er schijnt geene reden om voor waterschappen en veenschappen daarop eene uitzondering te maken. De patroons in deze bedrijven zouden moeilijk zijn aan te wijzen.

Artikel 40 (oud 39). De maxima zijn thans eenigszins verlaagd.

In *art. 39 (nieuw)* is gelijke straf, als in *art. 40* bedreigd wordt, gesteld op overtreding van *art. 17* of *18*.

In *art. 42 (nieuw)* is eene bijkomende straf facultatief gesteld op overtreding van *art. 37* of *38*, die ingevolge *art. 41 (oud 40)* als misdrijf wordt beschouwd.

De Minister van Justitie,
VAN DER KAAY.

*De Minister van Waterstaat
Handel en Nijverheid,*
VAN DER SLEYDEN.